

# Militaire Spectator.

Vrijdag, den 3<sup>sten</sup> Maart.

De *Militaire Spectator* verschijnt op onbepaalde tijden. Men abonneert zich voor 10 nummers, bij alle Postdirecteuren en Boekhandelaren, door het geheele Koninkrijk à f 2,25, franco per post. De Jaargang zal de 40 nummers niet te boven gaan. Alle verzendingen geschieden, franco, aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: *Voor den Militairen Spectator*

## KARAKTERSCHETS

DER GEBEURTENISSEN AAN DEN RIJN EN IN DE NEDERLANDEN, IN DE VELDTOGTEN VAN 1792 EN 1793.

(Een onderwerp ter overdenking, voor de tegenwoordige  
Europesche staatkunde.)

(Vervolg van n<sup>o</sup>. 31.)

De geregte moord aan den persoon van Lodewyk XVI, had aan de Franschen, in den aanvang van het jaar 1793, twee nieuwe tegenpartijen berokkend, namelijk Engeland en Holland. De regeringen dezer beide landen waren echter niet het minst op eenen oorlog voorbereid. Den weinigen beschikbaren troepen ontbrak het zelfs aan velduitrusting; zoodat zij eerst, na de wederoververing van België, mobiel konden worden. Deze nieuwe vijanden waren echter niet zeer te vreezen; vooral daar een groot gedeelte der Hollandsche bevolking de grondstellingen der Fransche omwenteling was toegedaan. Ook was de krijgsmagt van Holland, na de sluiting van het *barrière-traktaat*, zeer veronachtzaamd; een gebrek, dat bij ons te lande, dikwerf uit eene verkeerd aangebrachte zuinigheid voortvloeit. (1) Deze stand van zaken regtvaardigde wel eenigermate het denkbeeld eener verovering van Holland; doch een misslag kon het genoemd worden, dat men aan de verzekeringen der Hollandsche misnoegden gehoor gaf.

Vóór dat wij nu de operatiën in de Nederlanden schetsen, is het noodzakelijk eenen blik te werpen op den

(1) De gebeurtenissen van 1830 hebben bewezen - in tegenoverstelling van hetgene na dat tijdstip gedaan is - dat het Hollandsch gouvernement van dit gebrek, niettegenstaande de menigvuldige lessen daaromtrent ontvangen, niet geheel genezen was. Wil een volk zijne onafhankelijkheid bewaren, dan moet het een leger hebben. Wil men een leger tot deszelfs doel bereikbaar houden, dan vergete men niet, dat *emulatie* daartoe de beste hefboom is.

toestand der Fransche strijdkrachten, in het Noorden van Frankrijk bij één verzameld; waarbij wij hoofdzakelijk de opgaven van *St. Cyr* zullen volgen. De verklaring, welke door de nationale conventie, bij het inrukken der verbondenen, in den zomer van het jaar 1793, gedaan was: «*het vaderland is in gevaar*,» had honderd-duizenden te wapen doen snellen en aan de Fransche legers een overwigt gegeven, dat beslissende was, hoe gebrekkelijk zij ook gebezigd werden. Op de zoo snelle verovering der Nederlanden, volgde de gerusstellende verklaring: «*Het vaderland is niet meer in gevaar*,» en daarop werd de desertie der Franschen, naar hunne haardsteden, zoo groot, dat de Fransche legers, als sneeuw voor de zon in één smolten, waartoe waarschijnlijk het gebrek aan krijgs- en levensbehoefden mede werkte. Evenwel schijnt de hoofdbeweeggrond dezer desertie geweest te zijn, dat de vrijwilligers zich van hunne verplichting om de wapens te dragen, toen de vijand van den vaderlandschen bodem verdreven was, ontslagen achtten. Algemeen genoeg heeft men aangenomen, dat het leger van *Dumouriez*, ten gevolge deze republikeinsche logica, tot op de helft in een gesmolten was, waardoor de conventie zich genoodzaakt zag, in Februarij 1793, eene oproeping van 300,000 man nieuwe troepen te doen, welke, begrijpelijkerwijze, eerst in den zomer beschikbaar werden. Gedurende dat nu de Fransche, twee derde uit vrijwilligers bestaande, legers verminderden, werden de Oostenrijksche en Pruissische troepen spoedig vermeerderd en met zorg uitgerust, waardoor het voordeel zich wederom schielijk naar hen wendde. Hierin ligt eene gewigtige les voor de vrienden van algemeene volkswapeningen.

*Dumouriez* had de onderneming op Holland besloten, in de veronderstelling, dat de Oostenrijkers aan de Roer zich passief zouden houden. In Februarij ston-

den hen aldaar nog 53,000 tegen over, waarvan eene sterke divisie Maastricht belegerde; 6000 man waren er voor Venlo gelegerd. Reeds was het Oostenrijksche leger, in den aanvang der maand Februarij, tot op 40,000 man versterkt geworden; terwijl een korps Pruiszen, 11,000 man sterk, Venlo naderde. De generaal *Beaulieu* stond, met 16 bataillons infanterie en 13 eskadrons kavallerie, bij Arlon en bedreigde van daar Namen. Deze troepen waren, ofschoon zij kort te voren op het krijgstooneel geëgeerd hadden, nog in eenen goeden staat.

Terwijl *Dumouriez* nog met zijne toebereidselen voor de onderneming op Holland bezig was, trok de prins *van Koburg* met 40,000 man Oostenrijkers voor Duren op, overviel de Franschen in hunne stellingen achter de Roer, en drong ze den volgenden dag achter de Maas. De belegering van Maastricht werd toen opgeheven. De overgang van de Maas was daardoor verzekerd, welke dan ook, den 3den Maart, bij Maastricht plaats had. Nog twee tot drie marschen, zonder oponthoud, en de uitéén gevlogen Fransche leger-afdeelingen hadden zich niet meer kunnen vereenigen. Toenmaals kende men echter de waarde van den tijd nog niet, zoo als *Napoleon* ons die later leerde kennen; men was nog niet tot de overtuiging gekomen, dat men, door het doen van eenige geforceerde marschen, gevechten konde besparen; men hield zich daarom te lang op; terwijl het voortrukken der legers, door de, toen in gebruik zijnde, wijze van verpleging der troepen, verzwaaard werd. De prins bleef daarom te lang aan de Maas, en liet alzoo aan de Fransche leger-afdeelingen tijd, om zich bij Leuven te vereenigen, hetwelk hem later tot den slag bij Neerwinden noodigde.

Den 14den Maart braken de Oostenrijkers eerst van voor Maastricht op. Den 18den kwam het, bij bovengenoemde plaats, tot een gevecht. *Dumouriez* was schielijk van de Hollandsche grenzen terug gekeerd, en voerde 47,000 man tegen het leger van den prins (41,000 man) aan. De aanval der Franschen werd deze keer beter geleid dan bij *Jemmappes*, en bleef niet zonder gevolg. De hoofdaanval was tegen den linker vleugel der Oostenrijkers gerigt, welke men echter niet uit hunne stelling verdrijven konde. De Fransche kavallerie deed hierbij wonderen van dapperheid; doch het waren oude gediende troepen, die daar vochten, terwijl de linker-vleugel der Franschen, uit nationale garde te zamen gesteld, des nadenmiddags ten drie uren, door den aarts-hertog *Karel* met kavallerie aangegrepen en geheel

uiteen geslagen werd. Op dit punt ging al het Fransche geschut verloren; op de andere punten was er niets beslist, daar beide legers, gedurende den nacht, zich op het slagveld legerden.

Den volgenden dag trok *Dumouriez*, tot bij Goidsenhoven, den 20sten bij Boutersem en den 21sten op de hoogten Pellemborg terug, alwaar de overblijfselen (door plotselinge desertie tot op 20,000 man linie-troepen gesmolten) van het Fransche leger stelling namen, en zich den 22sten nog hardnekkig verdedigden, om den terugtogt van den wagentrein te dekken.

Deze niet voordeelige uitslag van den slag bij Neerwinden, als ook die van de verijdelde onderneming op Holland, mag wel eenigzins op de staatkundige gevoelens van *Dumouriez* invloed gehad hebben. Zeker is het ten minste, dat hij over de geheele ontruiming van België met de Oostenrijkers onderhandelde en ook on-terverwijld naar de grenzen van Frankrijk terug trok, alwaar de overblijfselen zijns legers stelling namen. Het naar Holland bestemde korps had zich, op den terugtogt van voor Antwerpen, geheel opgelost.

Omtrent het gedrag van de Fransche *vrijheids apostelen*, vindt men in de geschiedenis van den oorlog in Europa, IIde deel, bladz. 27 en 28, eenige authentieke narigten, welke wij met stilzwijgen voorbij gaan.

Het gedrag van *Dumouriez* werd te Parijs zeer verdacht; de commissie, die hem in verzekering moest nemen, werd echter door hem-zelfen gevangen genomen; doch kort daarop vlugtte hij in het Oostenrijksche hoofdkwartier, waarop *Dampierre* het bevel aan de Noordergrenzen verkreeg.

Menigerlei bedenkingen hielden echter den prins *van Koburg* terug, om voordeel te trekken uit de ontmoediging en stuksgewijze oplossing van zijne tegenpartij. Een negen dagen lange stilstand had er bij de operatiën plaats, waarin men tot de belegering van *Condé en Valenciennes* besloot; dit was echter het middel niet om tot een gewenscht doeleinde te geraken. Van toen af vielen er langs de grenzen eene menigte postengevechten voor, die meest allen in het voordeel der verbondenen uitvielen, welke in de maand Mei aldaar ongeveer 100,000 man vereenigd hadden. Te regt zegt *Roquancourt* deswegens: «men wedijverde, wie de grootste misslagen zoude begaan; van der Franschen zijde bestond er geen de minste zamenhang in de operatiën, en de verbondenen handelden zonder eenige geestkracht.»

De inneming van Valenciennes, door de verbondenen, moet als een beslissend wendingpunt van den geheelen oorlog beschouwd worden, en het is daarom, dat wij een oogenblik zullen verwijlen bij de gevolgen dezer, op zich zelve min beduidende, gebeurtenis.

De staatkunde was reeds eenigen tijd vroeger van kleur veranderd, en, uit een' strijd van grondbeginzelen, was het die om aardische goederen geworden; hoe langer hoe meer werd zulks duidelijk. Van eenen marsch naar Parijs was nu geene spraak meer, alleen Pruiszen herinnerde hen van tijd tot tijd hieraan; veel meer dacht men aan het maken van veroveringen, ten minste men zocht zich te arronderen. Engeland wilde daarbij ook niet met ledige handen terugkeeren en wenschte het bezit van Duinkerken; Costenrijk dat van Maubeuge. Beide vestingen liggen 20 Duitsche mijlen van elkander verwijderd, en in de nabijheid derzelve werden alsnu de strijdkrachten opgesteld, bij gevolg verdeeld, terwijl de groote tusschenruimte slechts door zwakke leger-afdeelingen gedekt werd.

Hadden de vroegere ongelukken *Robespierre* aan het hoofd der regering gesteld, zoo gaf nu het verlies van Valenciennes een gepast voorwendsel, tot het nemen van strengere maatregelen. Al de krachten der natie werden, door middel van requisitiën ingespannen, en hij, die verzuimde daaraan te voldoen of toe te geven, werd met den dood gestraft. Onder de voorname opperbevelhebbers werd *Custine* het eerste slagtoffer; — zijne verontschuldigen, dat hij met zulke geringe en gebrekkige strijdkrachten Valenciennes niet had kunnen ontzetten, werden niet aangehoord. *La Martière* trof hetzelfde lot; ook bij de andere Fransche legers ging het niet beter. Werd nu aan den eenen kant de eenheid in de operatiën door de gedurige verwisseling van opperbevelvoerders niet bevorderd; zoo spande toch, aan den anderen kant, elk opvolger alle zijne krachten in, om het aangewezen doel te bereiken. Werden de verliezen daardoor grooter, dit was hun onverschillig; want de dooden werden niet geteld, en het meerendeel verkoos liever op het slagveld dan onder de guillotine te sterven.

Het gebruik, dat deze opperbevelhebbers van den aanwas van strijdkrachten maakten, was echter niet doelmatig. In plaats van met vereenigde magt, door, de hun aangeboden, zwak bezette openingen te dringen, verdeelde zich het Fransche leger. Het gelukte hun echter, Duinkerken te ontzetten, voor nog de toegezegde

Engelsche flotille was aangekomen, terwijl de belegraars door Fransche kanonmeerboten hevig beschoten werden. Weinige dagen later werden de Hollandsche troepen bij Meenen, door *Houchard*, met groote overmagt aangegrepen en met verlies tot Gend terug geslagen, waardoor de vereeniging der verbondenen geheel onmogelijk werd gemaakt. De Hollandsche troepen vochten echter, in dezen veldtogt, met eene hun eigene koelbloedigheid.

*Houchard* had echter een bij Kortrijk, onder de bevelen van *Beaulieu* staand, Costenrijksch korps te gering geacht, en zond alleenlijk de divisie *Hedouville* tot deszelfs terugdrijving, die — ofschoon sterker zijnde — geslagen en tot Tourcoing vervolgd werd; terwijl men ook Meenen weder veroverde (15 September). Daags daaraanvolgende kwam de hertog *van York* met zijn leger, van Duinkerken, bij Menen aan, en vereenigde zich met de andere helft der verbondenen. *Houchard*, de overwinnaar van Hondshoeten, moest dit ongeluk met den dood boeten; *Hedouville* werd slechts afgezet.

Voor Maubeuge waren de verbondenen niet gelukkiger dan voor Duinkerken, ofschoon zij alle ontzet — beprovingen verijdelden, en de kommandant van Maubeuge zich armbartig gedroeg, waarvoor hij ook later geguillotineerd werd. In den aanvang van November hief men het beleg, zonder daartoe gedrongen te zijn, op, en betrok de winterkwartieren.

(Het vervolg en slot hierna)

#### IV.

### A L B U M

#### VOOR LEVENSSCHETSEN EN TAFERELEN ENZ.

##### DE LATOUR D'AUVERGNE.

##### *Frankrijks eerste Grenadier.*

Zoo aangenaam als het voor den vermoeiden wandelaar is, om in de dorre zandwoestijnen een groenend plekje of eenen lommerrijken boom aan te treffen, wier behagelijk voorkomen eene weldadige afwisseling of eene verkwikkende schaduw en rustplaats aanbiedt; met een zelfde welgevallen verpoost zich de menscheijke geest, wanneer hij op de ijsselijke oorlogstoooneelen, te midden der gruwelen, die de menschheid doen huiveren, van de asch, het bloed en de tranen, die wijd en zijd het gevoel zoo pijnlijk aandoen, en van de monsters, die het beeld van den onzichtbaren voor dat van helsche wangedrochten schijnen verwisseld te hebben, nu en dan een wezen ontmoet, dat, met den verhevensten geest en de edelste gemoedsgesteldheid uitgerust, in dezen nacht van akeligheden, gelijk eene ster van de eerste grootte, luisterrijk schittert.

De inneming van Valenciennes, door de verbondenen, moet als een beslissend wendingpunt van den geheelen oorlog beschouwd worden, en het is daarom, dat wij een oogenblik zullen verwijlen bij de gevolgen dezer, op zich zelve min beduidende, gebeurtenis.

De staatkunde was reeds eenigen tijd vroeger van kleur veranderd, en, uit een' strijd van grondbeginzelen, was het die om aardische goederen geworden; hoe langer hoe meer werd zulks duidelijk. Van eenen marsch naar Parijs was nu geene spraak meer, alleen Pruiszen herinnerde hen van tijd tot tijd hieraan; veel meer dacht men aan het maken van veroveringen, ten minste men zocht zich te arronderen. Engeland wilde daarbij ook niet met ledige handen terugkeeren en wenschte het bezit van Duinkerken; Costenrijk dat van Maubeuge. Beide vestingen liggen 20 Duitsehe mijlen van elkander verwijderd, en in de nabijheid derzelve werden alsnu de strijdkrachten opgesteld, bij gevolg verdeeld, terwijl de groote tusschenruimte slechts door zwakke leger-afdeelingen gedekt werd.

Hadden de vroegere ongelukken *Robespierre* aan het hoofd der regering gesteld, zoo gaf nu het verlies van Valenciennes een gepast voorwendsel, tot het nemen van strengere maatregelen. Al de krachten der natie werden, door middel van requisitiën ingespannen, en hij, die verzuimde daaraan te voldoen of toe te geven, werd met den dood gestraft. Onder de voorname opperbevelhebbers werd *Custine* het eerste slagtoffer; — zijne verontschuldigen, dat hij met zulke geringe en gebrekkige strijdkrachten Valenciennes niet had kunnen ontzetten, werden niet aangehoord. *La Martière* trof hetzelfde lot; ook bij de andere Fransche legers ging het niet beter. Werd nu aan den eenen kant de eenheid in de operatiën door de gedurige verwisseling van opperbevelvoerders niet bevorderd; zoo spande toch, aan den anderen kant, elk opvolger alle zijne krachten in, om het aangewezen doel te bereiken. Werden de verliezen daardoor grooter, dit was hun onverschillig; want de dooden werden niet geteld, en het meerendeel verkoos liever op het slagveld dan onder de guillotine te sterven.

Het gebruik, dat deze opperbevelhebbers van den aanwas van strijdkrachten maakten, was echter niet doelmatig. In plaats van met vereenigde magt, door, de hun aangeboden, zwak bezette openingen te dringen, verdeelde zich het Fransche leger. Het gelukte hun echter, Duinkerken te ontzetten, voor nog de toegezegde

Engelsche flotille was aangekomen, terwijl de belegeraars door Fransche kanonmeerboten hevig beschoten werden. Weinige dagen later werden de Hollandsche troepen bij Meenen, door *Houchard*, met groote overmagt aangegrepen en met verlies tot Gend terug geslagen, waardoor de vereeniging der verbondenen geheel onmogelijk werd gemaakt. De Hollandsche troepen vochten echter, in dezen veldtogt, met eene hun eigene koelbloedigheid.

*Houchard* had echter een bij Kortrijk, onder de bevelen van *Beaulieu* staand, Costenrijksch korps te gering geacht, en zond alleenlijk de divisie *Hedouville* tot deszelfs terugdrijving, die — ofschoon sterker zijnde — geslagen en tot Tourcoing vervolgd werd; terwijl men ook Meenen weder veroverde (15 September). Daags daaraanvolgende kwam de hertog van *York* met zijn leger, van Duinkerken, bij Menen aan, en vereenigde zich met de andere helft der verbondenen. *Houchard*, de overwinnaar van Hondshoeten, moest dit ongeluk met den dood boeten; *Hedouville* werd slechts afgezet.

Voor Maubeuge waren de verbondenen niet gelukkiger dan voor Duinkerken, ofschoon zij alle ontzet — beprovingen verijdelden, en de kommandant van Maubeuge zich armbartig gedroeg, waarvoor hij ook later geguillotineerd werd. In den aanvang van November hief men het beleg, zonder daartoe gedrongen te zijn, op, en betrok de winterkwartieren.

(Het vervolg en slot hierna)

#### IV.

### A L B U M

#### VOOR LEVENSSCHETSEN EN TAFERELEN ENZ.

#### DE LATOUR D'AUVERGNE.

#### *Frankrijks eerste Grenadier.*

Zoo aangenaam als het voor den vermoeiden wandelaar is, om in de dorre zandwoestijnen een groenend plekje of eene lommerrijken boom aan te treffen, wier behagelijk voorkomen eene weldadige afwisseling of eene verkwikkende schaduw en rustplaats aanbiedt; met een zelfde welgevallen verpoost zich de menscheijke geest, wanneer hij op de ijsselijke oorlogstoooneelen, te midden der gruwelen, die de menschheid doen huiveren, van de asch, het bloed en de tranen, die wijd en zijd het gevoel zoo pijnlijk aandoen, en van de monsters, die het beeld van den onzichtbaren voor dat van helsche wangedrochten schijnen verwisseld te hebben, nu en dan een wezen ontmoet, dat, met den verhevensten geest en de edelste gemoedsgesteldheid uitgerust, in dezen nacht van akeligheden, gelijk eene ster van de eerste grootte, luisterrijk schittert.

Als zoodanig blonken onvergetelijk, in vroegere eeuwen, een Epaminondas en Timoleon, een Cincinnatus en Regulus, in latere, een la Houe en Baijard, als ridders zonder vrees of blaam, boven alle dapperen van hunnen heldeneeuw, uit, door gadelooze dapperheid met menschelijke deugd vereenigd: maar ook onze tijd, zoo rijk in helden en heldenfeiten, kan op een voorbeeld bogen, dat bij deze in geen opzigt behoeft achter te staan, en het moge den Nederlander wel niet ongevallig zijn, dat hem de korte levensschets, in onze taal vrij nagevolgd worde medegedeeld, die in de oorspronkelijke van dezen held is vervaardigd; het vermelden van den naam van de la Tour d'Auvergne zal wel genoegzaam wezen, om met het wekken eener algemeene belangstelling deze poging te regtvaardigen.

*Théophile Malo-Corret de la Tour d'Auvergne* zag te *Carhaix*, departement van *Finisterre* (Bretagne) in Nov. 1743, het eerste daglicht. Ofschoon eene overhellende neiging tot den kriegsstand hebbende, trad hij echter eerst met zijn 23ste jaar in denzelven. In 1779 slechts kapitein in het regiment van Auvergne, nam hij als vrijwilliger deel in den kamp voor Amerika's onafhankelijkheid; terwijl hij voorts in 1782 als Aide-de-Camp van den hertog van Crillon, bevelhebber van het Spaansche leger op Minorca, in den roem der verovering van Mahon deelde,

Hoezeer zijn naam en afkomst den oudsten adel van Frankrijk verkondigde, volgde hij, bezield van geheel andere gevoelens en van zuivere vaderlandsliefde doordrongen, geenszins het wegslepend voorbeeld van hen, die, door partijzucht of andere min edele drijfveren bewogen, den geboortegrond verlieten, of de wapens tegen denzelven ophieven. Alleen het oog op het vaderland gevestigd, diende hij van den aanvang der omwenteling, als kapitein der grenadiers in het regiment van Angoumois, woonde den veldtogt van 1792 tegen Savoyen bij, en deed zich daar zoodanig kennen, dat hem, schoon slechts met dezen eenvoudigen rang bekleed, het volgende jaar (1793), bij het leger der *Pyrenëen*, het bevel over de voorhoede werd aanvertrouwd, die, zamengesteld uit de vereenigde grenadier-kompagnien, wegens voorbeeldelooze dapperheid, den naam van helsche kolonne had verworven, en echter onder zoodanigen aanvoerder eene krijgstuicht onderhield, waarvan alleen bij de Romeinen, onder Corbulo, de weergade wordt aangetroffen; in *Biscajen* in kersen boomgaarden gelegerd, verstoutte zich geen der grenadiers om eenige der vruchten af te plukken, die boven hunne verblijven hingen.

Nadat het Bazelsche vredes-verdrag Pruissen en Spanje van de kampplaats had doen aftreden, scheepte hij zich in, om uit het Pyrenesche Schiereiland naar het vaderland terug te keeren. Ongelukkig trof hem het lot, eenen Engelschen kaper in handen te vallen, en de ijsselijkheden eener eenjarige gevangenis, op de, onze beschaafde eeuw schandvlekkende, Engelsche blokschepen (pontons) te moeten verduren.

Dit verblijf en deze behandeling, zoo weinig passend voor den edelen held, werd gelukkig door eene spoedige uitwisseling

geëindigd, waarna hij zijn verblijf te *Passy* in de nabijheid van Parijs vestigde, en zijne ledige oogenblikken even roemvol aan de beoefening der wetenschappen en Minerva's dienst toewijdde, als hij vroeger de krijgsgodin had gehuldigd: een treffend bewijs opleverende, dat de beschaving van den geest geenszins onbestaanbaar is met het heilige vuur, dat den boezem des helds ontvlamt; vooral waren geleerde nasporingen, wegens nationale oudheden, zijn geliefkoosd onderwerp, terwijl hij door het werken aan een ophelderend woordenboek (glossarium) van 45 talen, en een Fransch-Celtisch woordenboek, zich als letter- en oudheidkundige verdienstelijk onderscheidde.

Met verbazing ziet men hem echter deze stille rust en aangename bezigheden vaarwel zeggen, om de vriendschap een offer te brengen, waarvan de geschiedenis te vergeefs de weergade zoekt, door als gemeen soldaat, in de 46ste halve brigade, de plaats van een opgeschreven eenigen zoon van eenen hoog bejaarden vader, uitstekenden geleerde en zijnen ouden vriend, te vervullen. Onbegrensde dank van vader en van den zoon, door gadelooze edelmoedigheid aan de huisselijke betrekkingen terug geschonken en de oorlogswisselvalligheden onttrokken, verzelde den edelen Latour d'Auvergne, die, dagelijks bij het leger van *Helvetien* onder Massena's opperbevel strijdende, in den slag bij Neuburg (27 Junij 1800), door eene lanssteek getroffen, den schoonen dood der helden stierf en in den ouderdom van 57 jaren een leven besloot, dat ons het luisterrijkste spiegelbeeld van heldenmoed, belangloosheid, zedigheid en naauwkeurigheid voor oogen houdt, en waaruit wij eenige weinige ons bekende trekken zullen mededeelen.

In het beleg van *Mahon* (1782) na een' moorddadigen kamp, zag hij een zwaar gewond soldaat hulpeloos op de kruin der glacis uitgestrekt; aansporing genoeg voor hem, om zonder het vuur der wallen te achten, derwaarts terug te ijlen, en, onder eene hagelbui van kogels, den ongelukkigen gekwetsten op zijne schouders te laden, die hij aldus tot in het Spaansche leger in veiligheid bragt. De Koning van Spanje, getroffen door deze daad van menschlievendheid en heldenmoed, zond hem het ridderkruis en 100 pistolen; alleen het eerste oordeelde Latour d'Auvergne te moeten aannemen.

Later, aan het hoofd der voorhoede van het leger der *Pyrenëen*, dreef hij de Spanjaarden uit het dal van *Aran*, terwijl hij zelf de poort van het metschietgaten voorziene kasteel, dat den berg van Lodewijk XIV verdedigde, ondermijnde en deed openen.

St. Sebastiaan, in de latere veldtogten, door dappere verdedigers en geweldigen aanval zoo beroemd, werd door hem alleen, op eene aan het wonderdadige grenzende wijs veroverd. In eene onderneming tegen deze plaats, vertoonde hij, bijna onverzeld, zich voor deszelfs wallen. Zijn naam en de bedreiging, haar te zullen plat schieten, deden den stadsvoogd het hart ontzinken, en in den waan, dat hem een geduchte geschutstrein volgde, tot overgave besluiten.

Bij eene andere gelegenheid vereenigde hij, door het dal van *Bastan*, zijne grenadiers met de midden legerafdeeling, en nu

stuitten hem even min ontoegankelijke bergen als ongenaakbaar geachte redouten; gene werden beklommen, deze vermeersterd, 9,000 gevangenen gemaakt, wouden en engten doorgetrokken, en hij kon zich beroemen aan Spanjes keurtroepen de rijks smelterijen van Egnij en Aleijretico ontveldigd te hebben.

Zekeren dag tot eene verkenning uitgerukt, zag hij zich op het onverwachtst door 10,000 Spanjaarden bejegenen. Hoe ongeëvenredigd ook de wederzijdsche strijdkrachten mogen zijn, geen de minste ontzetting bedremmelt hem, en een welgerigt vuur houdt den vijand in ontzag; maar het langdurig gevecht heeft intusschen zijnen kleinen krijgsvorraad bijna uitgeput, en nu verbiedt hij het schieten. «*Het is een edelman (un ci-devant) hij verraadt ons!*» is de gelijktijdige kreet van eenige onzinnigen: «*soldaten! stoort u niet aan hen,*» zegt Latour d'Auvergne. «*ik ben uw krijgsmakker, wij komen hier uit!*» Intusschen naderen steeds de Spanjaarden, in den waan, dat de handvol Franschen zich overgeven; maar juist dáár gekomen, waar hij hen wachtte, stuit hen plotseling eene losbranding der musketten, overstelpt hen tevens een schroot hagel uit zijne veldstukken, terwijl de onverwilde aanval met de bajonet hen niet tot bezinning laat komen. Verbaasd wijken zij terug, met achterlating van een aantal gevangenen in de magt van Latour d'Auvergne, die hunne ontzetting ten nutte maakt, tot redding van zijne zwakke legerbende. «*Straf de muiters!*» sprak een tot hem, na het eindigen van het gevecht: «*ik ken ze niet en wil ze niet kennen*» was zijn edelmoedig en schrandere antwoord; «*deze les zal hen gehoorzamer en vertrouwender doen worden.*»

Zoo vele heldenfeiten, het eene schitterender dan het andere, als door hem dagelijks werden verrigt, verbreidden, met den roem der Fransche wapenen, tevens dien van zijnen naam door alle legers, en het comité van algemeen welzijn achtte het zich ten pligt, den held van den dag eene hem waardige onderscheiding te geven, door de benoeming tot kolonel van dat regiment, dat voorheen, onder den naam van Champagne, Frankrijks wapenroem zoo zeer had verheerlijkt. Latour d'Auvergne, hiervan verwittigd, verzamelde zijne kompagnie, en vroeg haar raad; en nu zag men eene der trefendste tooneelen plaats grijpen: «*Gij hebt nog veel meer verdiend, kapitein! neem de benoeming aan!*» antwoordden eenstemmig zijne grenadiers; «*maar wij! wij!*» en tranen biggelden langs de brain verbrande wangen, snikken smoorden hunne stem en verstikten de afgebrokene woorden. — «*Kom, kom vrienden! gij bemint mij, en ik u! ik zal de aanstelling terug zenden!*» — Maar kapitein! . . . . *Ik heb uwe gevoelens gezien, wij blijven te zamen! en gij allen, komt heden het middagmaal bij mij houden! verzuimt het niet!* Matig was deze krijgsmans-disch, doch hartelijkheid kruide de eenvoudige spijzen, die gulle vreugde heerlijk deed smaken. Op het einde des maaltijds vulde de brave hoofdman den beker, en sprak: daar hij met zijne soldaten klonk: «*Kameraden! laat ons thans hier de verbindtenis hernieuwen; ik, die van u niet te verlaten; gij, om steeds mij trouw te blijven!*» Treffend schouwspel, zoo wel geschikt, om den soldaat boven zijn standpunt te

verheffen! Ongelukkigerwijs maar al te zeldzaam, ja voorbeeldeloos in onze hedendaagsche legers, indien men het Nederlandsche uitzondert.

Zijne belangloosheid was bijna zonder weërgade in de hedendaagsche en waardig der oude geschiedenis. Zijne eenvoudige leefwijs en geringe behoeften, deden hem wijsgeerig alle overtolligheden versmaden; dus weigerde hij niet alleen eene aanzienlijke somme gelds, hem door den Koning van Spanje gezonden, maar zijn geheele leven is met soortgelijke trekken vervuld.

Alles dervende, van de Engelsche pontons weergekeerd, wilde de minister van Marine hem eene gratificatie van 1,200 franken doen uitreiken; van deze nam hij slechts 120 aan, zeggende: «*Thans is dit voldoende; zoo ik nieuwe behoeften heb, zal ik mij weder melden.*»

Men gelooft dezen grooten man vermaagschapt aan Turenne, schoon hij weinig waarde aan bloote geboorte hechtte, en even min het geld achtte. Hoezeer door zijnen bekrompen gelukstaat tot de bloote kapiteins bezolding beperkt, weigerde hij de gift van een landgoed, hem door den prins van Bouillon, toenmaals gouverneur van Jersey, en hoofd van zijn geslacht, aangeboden.

En even ontoegankelijk voor de tokkelingen der eerzucht, als voor die der hebzucht, wees hij eens hare verzoeken op eene hoogstluimige wijze af, toen een der toen alvermogene volksvertegenwoordigers, getroffen door zijne krijgs- en burgerdeugden, hem zeide: «*ik biede u mijn invloed aan!*» — «*Die neem ik aan*» antwoordde Latour d'Auvergne «*Verlangt gij een regiment?*» — «*Neen, maar wel een paar schoenen!*» (1)

Maar wat hem boven al ten voorwerp van starende verwondering moet maken, is het drievoudig gadeloos offer der vriendschap, toen hij als plaatsvervanger van den jongen Lebrigrant, als eenvoudig vrijwilliger optrad, en daarbij gelijktijdig zijne geliefkoosde letteroefeningen, zijne rust in gevorderden leeftijd en zijnen rang vaarwel zeide. De beroemde krijgsbevelhebber, die zoo luisterrijk eene voorhoede van eenige duizend grenadiers, de bloem van het Fransche leger, had aangevoerd, wiens raadgevingen door de Fransche veldheeren, in alle krijgswaden, als orakelspreuken waren geëerbiedigd, wiens grijze schedel zoo vele vroegere laurieren omvlochten, trad nu in de gelederen,

(1) Men merke op, dat tijdens het dwang- en schrikbewind (1793-4) alles nationaal eigendom verklaard en voor de dienst der legers in beslag genomen werd; zoo dat geen hoog of laag bevelhebber zonder een speciale bon van de krijgs-administratie, laken of eenig ander kleedingstuk kon bekomen; de omloop van geld was op doodstraf verboden, voor assignaten bijna niets te koop, en men verklaart zich ligt den toestand der legers, welke velen zich nog herinneren, tijdens hunnen inval in Holland, (1792-94) letterlijk in den staat van sans-cultismus en als barrevoeter te hebben gekend.

met het geweer op schouder en met den randsel op den rug als de minste krijgsman uitgerust. (2)

Een zoo eenig voorbeeld in de krijgssrollen kon ook alleen door een even eenigen eernaam worden uitgedrukt. De edelende, vaderlandslievende Carnot, de grondvester van Frankrijks wapenroem, toenmaals krijgsmijnster, droeg voor Latour d'Auvergne, dien van: Frankrijks eersten grenadier, voor; eene onderscheiding, welke het twijfelachtig maakt, of deze, dan wel de bijnaam van den dapperen (*le brave*), waarmede een Crillon in eene vroegere heldeneeuw werd onderscheiden, roemvoller zij te achten! «*Zoo veel deugd behoort der geschiedenis,*» zeide hij in zijn verslag: «*maar het voegt den eersten Consul haar aan te wijzen*» en deze schonk den verdienstelijken held dezen roemvollen titel, en geheel Frankrijk juichte met opregte deelneming, eene handeling toe, die nooit waardiger is herhaald geworden.

Latour d'Auvergne was weder tot kapitein opgeklommen, toen hij de eeresabel ontving, hem door den eersten Consul geschonken, «*geen mijner grenadiers is er, die hem niet even goed heeft verdiend!*» sprak de zedige krijgsheld, «*ik zal hem van nabij den Oostenrijkers toonen! — op mijne jaren, is de wenschelijkste dood, die van een' grenadier op het bed van eer, en deze hoop en wensch ik, dat mij te beurt moge vallen!*»

En deze wensch werd inderdaad verwezenlijkt. Overgegaan bij het Donau-leger, viel hij, getroffen door de lanssteek van een Oostenrijkschen Uhlaan, in den slag van *Neubourg*, toen hij, door den aanval met de grenadiers der 46ste halve brigade, het pad ter zege baande.

De achttingwaardige opperbevelhebber Moreau, het leger, geheel Frankrijk, betreurde zijn verlies met diep gevoel. Zijn lijk, met eikenloof en lauwerbladeren omkranst, werd daar ter

(2) Het was voor Oud Nederland in onzen tijd bewaard, om door menigvuldige blijken van vaderlandsliefde, heldhaftigheid en zelfopoffering, alles voorbij te streven, wat de nieuwe geschiedenis met roem vermeldt; daar het tallooze voorbeelden van gelijksoortigen stempel aanbiedt, als dat eenige, hetwelk zij in Latour d'Auvergne als bewonderenswaardig vereeuwigd. Waar ergens of ooit, zag men zoo velen, uit de aanzienlijke en beschaafde standen, zich van hunne dierbaarste betrekkingen afscheuren, en alle levensgenot verzakende, op den noodkreet *te wapen*, het bedreigde vaderland te hulp snellen, en met en naast den gemeenen krijgsman, in dezelfde gelederen geschaard, door niets onderscheiden, met hem in het doorstaan van gevaren en ontberingen wedijveren en ten voorbeeld dienen? Waar zag men generaals en hoofdofficieren, hooge staats-beambten en mannen van Europeesche vermaardheid, door kunst en wetenschap, het musket of zwaard aangrijpen en met onbezwekene volharding, niet voor een kortstondig oogenblik, maar reeds in het derde jaar gerust en volmoedig, voor Hollands eer en roem en aanwezig, strijdvaardig de grenzen bewaken, en wat van zoodanigen heldengeest moge verwacht worden, kan de, door geheel Europa bewonderde, bijna voorbeeldlooze verdediging van Antwerpens citadel getuigen.

plaatse ter aarde besteld, waar hij zijne doodelijke wond ontving. «*Laat ons doch:*» sprak daarbij een oud grenadier, «*hem zóó in zijn graf plaatsen, gelijk hij altijd was in den strijd: met het aangezicht tegen den vijand gekeerd!*»

Voorbeeldeloos in naam en roem en deugd bij zijn leven, zóó ook was de onderscheiding, waarmede men zelfs, nog lang na zijn verscheiden, zijne nagedachtenis vereerde. Drie dagen lang verkondigden de zwartbeksde trommen der grenadiers, door gezigt en doffen toon, den algemeenen rouw. Zijn eeresabel, aan het gewelf van de kerk der invaliden opgehangen, vormde daar een blijvend eereteken voor den dappersten der dapperen.

Maar niets evenaart, niets overtreft, het plegtstatige, het roerende, dat zijne herinnering dagelijks bij zijne legerbende opwekte, onvergankelijk deed voortleven. Met huiverende aandacht herinnere wij ons het treffende tooneel, dat wij meermalen aanschouwden. Zoo lang de 46ste halve brigade bestond, droeg zij zijn hart, in eene looden doos besloten, aan haar vaandel; en zoo vaak zijne kompaagnie vereenigd zamen trad, werd bij het appel, ook zijn naam genoemd en hij als levende afgeroepen. Plegtig en met een gedempten toon, op de vermelding van; «*Latour d'Auvergne?*» klonk dan als uit de wereld der geesten het antwoord van den eersten sergeant: *Mort au champ d'honneur!* — en waarlijk, het was als of zijn geest het vaandel zijner keurbende omzweefde, en haar den weg ter zege zoude wijzen! — welk eene geestdrift ook dit korps bezielde, is even min te bevreemden als ontegensprekelijk gebleken. Overal waar deze keurbende zich sedert bevond tot dat zij op Russlands ijsvlakten in de algemeene schipbreuk onderging, heeft zij zich waardig getoond, den grootsten held als ten vaderland te verstrekken!

Groote en edele mannen hebben geen uitsluitend vaderland, landgenooten of tijdkring; vermaagschapt met alle edelen en goeden uit alle volkeren en tijden, zijn zij in den volsten zin wereldburgers; hunne daden, spiegelbeelden en spoorlagen ter navolging voor tijdgenooten en nakomelingschap. Met edel zelfgevoel verheft zich Oud Nederland op de rijke gallerij van helden en groote mannen, harer voorvaderen, en ook onze eeuw is niet zoo arm aan heldendengd geweest, dat deze bij de hunne zou hebben achter gestaan; daar wij, in korter tijdkring en beperkter ruimte, meer en schitterender daden, dan elders in een geheel staatsleven, hebben zien volbrengen.

Meer en meer moet de beschouwing van edele dappere handelingen den krijgsman aanvuren, om op den weg der groote voorbeelden ijverig voorwaarts en zoo mogelijk hen voorbij te streven, op dat niet slechts het vaderland hem levend of sterfende den dank toebrengt, maar ook zijn deugd en moed, hem den tijdgenooten ter vereering, het bewonderend nageslacht ter navolging doe aanwijzen.

## II.

OVER BELOONINGEN DER DAPPERHEID EN OVER  
GEDENKTEEKENEN VOOR HELDENBEDRIJVEN  
BIJ DE OUDE EN NIEUWERE VOLKEN.*Eerste vervolg.*

2. *Standbeelden*, aan helden gewijd, vindt men reeds onder de eerste consuls; de dappere verdediger van de Tiberbrug *Horatius Cocles*, en de moedige *Clelia* verwierven zulke standbeelden; en ter eere van den grooten Dictator *Camillus*, den redder van Rome, werd er een standbeeld te paard op de markt opgerigt, gelijk in 't vervolg voor de *Gracchussen*, de *Scipio's* of voor *Pompejus* en *Caesar*.
3. *Openlijke en plegtige begravenissen* vielen aan gesnevelde helden ten deel, gelijk ze een *Brutus*, de stichter van 't gemeenebest, verwierf, voor wien ook de Romeinsche vrouwen den rouw voor één jaar aannamen, en de Senator *Menenius Agrippa*. Nu volgden:
  4. *De militaire geschenken*, waartoe prachtig uitgedoste paarden, gouden ringen en halsbanden, harnassen, gouden armingen, enz. behoorden. Ook paardentuigen, caandels, slaggen, helmen en ongeijzerde spietsen werden somtijds aan officieren en soldaten ten geschenke gegeven. De halsbanden van gedraaid goud, de kettingjes, de braseletten waren eerst van eene matige waarde in de tijden van *Papirius*, *Dentatus* en *Cincinnatus*, maar, na de verovering van Carthago en Corinthe, nam derzelver gewigt en waarde toe tot 100 pond gouds, gelijk *Augustus* er een verwierf. Nog luisterrijker waren:
    5. *De gouden en andere kroonen*, die men in groote waarde hield. Men verwierf:
      - a. *De muurkroon*, door de wallen eener vijandelijke stad het eerst beklommen te hebben. Deze was meest van goud of zilver. *Hostus Hostilius* ontving de eerste muurkroon der Romeinen, toen nog van mindere waarde; aan *Manlius Capitolinus* en *Dentatus* vielen gouden en andere kroonen ten deele;
      - b. *De triomfkroon* werd den zegenpralenden veldheer toegewezen, eerst uit lauriertakken, dan vergulde, en eindelijk gouden kroonen *bij uitnemendheid*: dan had men
        - c. *Olijfskroonen*, van olijftakken voor de ridders;
        - d. *Legerkroonen*, door het veroveren van het vijandelijke leger, na het eerst de verschansingen beklommen te hebben. Deze waren van goud;
        - e. *Belegeringskroonen*, die men verwierf; door den vijand te dwingen, om het beleg eener stad of vesting op te breken, gelijk *Dentatus*.
        - f. *De burgerkroon* werd dengene toegewezen, die aan zijne medeburgers in den slag het leven gered had. Deze kroon, ofschoon in den beginne slechts uit loof van eiken boomen bestaande, werd hoog in waarde gehouden. De be-

kroonde en zijne ouders waren vrij van alle diensten, en de geheele Senaat stond op, wanneer hij in de raadsvergadering verscheen. Naderhand en vooral bij toeneemende weelde en uitbreiding van het Romeinsche gebied, was ook de burgerkroon van goud.

g. *De Scheepskroon* met sloopnebben versierd, was voor hem bepaald, die in een' zeeslag het eerst op een vijandelijk schip was overgesprongen, gelijk *Varro*, onder *Pompejus* dienende.

Wij kunnen al deze kroonen, eergiften en andere belooningen voor gedenkwaardige bedrijven, het best overzien in het merkwaardige en in zijnen aard éénige voorbeeld van den beroemden *Siccus Dentatus*, met wien in verworven roem en eerteekenen, ontvangene wonden en belooningen, geen Romein kan wedijveren. Hij had 40 jaren gediend, tien jaren als gemeen soldaat, en dertig als bevelhebber over cohorten en keurbenden. Hij had in deze 40 jaren 120 veldslagen en gevechten bijgewoond, en zijne borst pronkte met 45 wonden, waarvan hij er twaalf op éenen dag kreeg, toen hij het kapitoel hielp heroveren. De belooningen en eerteekenen, door dezen Romeinschen Achilles verkregen, waren:

14 *Burgerkroonen*, voor het redden van 14 medeburgers in den slag.

1 *Belegeringskroon*, toen hij den vijand een beleg deed opbreken.

3 *Muurkroonen*, als hebbende het eerst de wallen beklommen.

8 *Gouden kroonen*, door de veldheeren zelve, wegens uitstekende daden, op het veld van eer hem opgezet, gelijk het hernemen der vaandels, het onwrikbaar volhouden op de hem toebetrouwde posten tegen de overmagt enz.

83 *Gouden ringkragen*, (bij *Valerius* 183).

60 *Gouden armingen* (bij *Valerius* 160).

18 *Zuivere spietsen*, wier punten ongewapend waren.

25 *Borstharnassen*, waarvan hij er negen aan zijne vijanden in twee gevechten zelf had uitgetrokken, en 16 als uitstekende belooningen verkreeg, terwijl hij negenmaal den triomfwagen des veldheers volgde.

En toch bezweek deze held, onder het bewind der tienmannen, als slagtoffer van haat, nijd en verraad, toen zijne krijgslieden zelve zich als huurmoordenaars tegen hem lieten gebruiken, en hem in eene engte overvielen; maar zelfs zijn dood was nog de schoonste triomf. Reeds lagen er vijftien der aanvallers dood aan zijne voeten, en dertig waren gewond, toen men hem het hoofd met steenen verpletterde!! (b)

Zelfs de beroemde en persoonlijk dappere Keizers *Aurelianus* en *Probus* kunnen tegen hem de proef niet doorstaan. De eerste werd, eer hij den troon beklom als

(b) 447 vóór Ch. Zie nader hierover *Valerius Maximus*, *Aulus Gellius*, *Festus*, *Plinius*, *Plutarchus*, en eenige nieuwere schrijvers.



krijgsheld door den Keizer *Valerianus* met 4 muurkroonen, 5 legerkroonen, 2 scheepskroonen, 2 burgerkroonen, 10 zuivere spietsen en vier vaandels begiftigd, en had in éenen veldslag 40 vijanden gedood, en in alle gevechten over de 900. Als Keizer zegepraalde hij op de beroemde *Zenobia*, Koningin van Palmijra. De tweede, *Probus*, verwierf 2 muurkroonen, eene burgerkroon, 4 zuivere spietsen, 4 vanen, 2 zilveren halsbanden, en één gouden halsband.

6. *Eernamen*, om de daden der helden op de nakomeling-schap over te brengen. Dus verwierf de ridder *Marcus*, bij het veroveren van *Corioli*, den eernaam van *Coriolanus*, *Camillus*, door de redding van Rome, dien van *tweeden Romulus*, en *hersteller van Rome!* Op dezelfde wijze verkregen *Publius Cornelius Scipio*, als overwinnaar van *Hannibal*, bij Zama in Afrika, en *Scipio Emilianus*, de verwoester van Carthago, den eernaam van «de Afrikaan», en *Lucius Scipio*, de overwinnaar van *Antiochus*, werd met den eernaam de *Aziaat* bestempeld, en vertoonde bij zijn' triumpf 224 gouden kroonen, 234 vaandels en standaarden en 1,220 olifants-tanden. *Marcellus* werd *het zwaard van Rome* genoemd, en *Fabius* (de zammelaar) *het schild van Rome*, in de benardste tijden van het gemeenebest (c) Niet minder roem verwierven drie *Metellussen*, daar de eene *Q. Cecilius Metellus de Numidier*, een tweede de *Macedonier*, en een derde de *Creter* werd bijgenaamd. Ook *Paulus Emilius* verwierf, na de overwinning op *Perseus*, den eernaam: «de *Macedonier*» en *Mummius*, na de verwoesting van *Corinthe*, werd met den eernaam: «de *Acheër*» beloond.
7. Het *regt, om het beste van den buit aan Jupiter te offeren*, gelyk *Romulus*, *Cornelius Cossus* en *Marcellus*, na het dooden van den vijandelijken Koning of veldheer; de bijzondere buit der officieren en soldaten werd aan de deuren en voorportalen opgehangen, gelyk de *Batavieren* en *Germanen* de hoofden hunner gedoode vijanden aan de boomen voor hunne huizen ophingen, om daarmede, als bewijzen van dapperheid, te pronken.
8. *Landerijen, ossen en andere uitdeelingen der veldheeren* behoorden mede tot de belooningen der officieren en soldaten. Dus ontving *Valerius Corvus* van *Camillus* 20 ossen, met eene gouden kroon; dezelfde *Valerius* wees aan den beroemden *Decius* honderd ossen en eene gouden kroon toe; en de dappere *Horatius Cocles* verkreeg,

(c) Zelfs de eernaam *Cunctator* (Temporiseur, zammelaar) was veel beteekenend, daar hij de schrandere en doelmatige wijze van den Dictator *Fabius* aanduidt, om tegen den listigen *Hannibal* te oorlogen, gelyk de *Oostenrijksche Fabius, Daun*, tegen *Frederik II.*

behalve een standbeeld, een groot stuk lands, en eene aanzienlijke hoeveelheid koren; eene belooning, die door het volk ook aan den onverschrokkenen *Mulius Scævola*, werd toegekend, die in den oorlog tegen *Porsenna* den vijandelijken veldheer trachtte te dooden, en vrijwillig zijne rechterhand liet verbranden, om te toonen, dat de standvastige Romein smarten en dood wist te trotseren.

9. Ook *muntten, jaarlijksche feesten en spelen*, (gelyk de kapitolijsche, ter herinnering aan de bevrijding van het kapitol,) *tempels en altaren* verstrekten tot eene luisterrijke vereeuwiging van groote bedrijven. Doch ook in dit opzigt ging men maar al te dikwijls tot buitensporigheden over, en men huldigde zelfs de wreedste dwingelanden onder de Keizers, terwijl de dapperen meestal de slagtoffers van nijd en haat werden, gelyk een *Germanicus*, *Britannicus*, *Corbulo*, *Agricola* of *Belisarius*,
10. *Gedenkzuilen, naalden en andere gedenkteekenen* ter vereeuwiging van heldhaftige bedrijven, — Waren de piramiden en Obeliken der Egyptenaren en Assyriërs, als meesterstukken van bouw- en beeldhouwkunde, verheven, trotscher en oneindig kostbaarder dan die der Romeinen en der nieuwere volken, zij misten het schoone en groote *hoofdoel, — hulde aan de dapperheid en aan heldenbedrijven*, terwijl de Romeinsche, Fransche, Duit-sche en Nederlandsche gedenkzuilen, strekkende ter vereeuwiging van gedenkwaardige bedrijven en ter belooning van krijgsdeugden van allen aard, of ook ter herinnering aan schitterende zegeprelen of merkwaardige vredeverdragen, den stempel der ware grootheid dragen. Wij zullen nogtans hier slechts eenige der merkwaardigste Romeinsche gedenkzuilen aanstippen, terwijl wij noch van *Romulus*, noch van *Cæsar* zullen spreken, wie, ofschoon zij de verdrukkers van hun volk waren, een lage of huichelende Senaat door gedenkzuilen en goddelijke eerbewijzen hulde bewezen. Oneindig grooter was de waarde van:
- a. *De gedenkzuil van Duilius*, den Romeinschen admiraal, en *uitvinder der enterdreggen*, ter eere van zijnen eersten zeetriumpf, door deze uitvinding behaald, opgerigt. Deze kolom (colonne rostrale) van sneeuw wit Parisch marmer, met de voorstevens van schepen versierd, stond nog ten tijde van *Plinius* op de markt te Rome, werd in 1560 toevallig weder hervonden, en door de zorg van den kardinaal *Alexander Farneze* op het kapitol te Rome geplaatst. (Het vervolg hierna.)

## E R R A T A.

Van den MILITAIAREN SPECTATOR, N<sup>o</sup>. 31.

Bladz. 247, regel 4 staat: kruisen, lees kruinen.

“ “ “ 41 “ veranderd, “ verankerd.

“ 248, “ 18, “ aanval, “ aanvang.

In n<sup>o</sup>. 28 art. dubbelhaken, bladz. 220, 2 kolom, 19 regel, staat «het eerste proefschot achter eenig van 2½ lading, dat is met 0,44 Ned. pond moet zijn: «met 0,044 Ned. pond.»

krijgsheld door den Keizer *Valerianus* met 4 muurkroonen, 5 legerkroonen, 2 scheepskroonen, 2 burgerkroonen, 10 zuivere spietsen en vier vaandels begiftigd, en had in éenen veldslag 40 vijanden gedood, en in alle gevechten over de 900. Als Keizer zegepraalde hij op de beroemde *Zenobia*, Koningin van Palmijra. De tweede, *Probus*, verwierf 2 muurkroonen, eene burgerkroon, 4 zuivere spietsen, 4 vanen, 2 zilveren halsbanden, en één gouden halsband.

6. *Eernamen*, om de daden der helden op de nakomeling-schap over te brengen. Dus verwierf de ridder *Marcus*, bij het veroveren van *Corioli*, den eernaam van *Coriolanus*, *Camillus*, door de redding van Rome, dien van *tweeden Romulus*, en *hersteller van Rome!* Op dezelfde wijze verkregen *Publius Cornelius Scipio*, als overwinnaar van *Hannibal*, bij Zama in Afrika, en *Scipio Emilianus*, de verwoester van Carthago, den eernaam van «de *Afrikaan*», en *Lucius Scipio*, de overwinnaar van *Antiochus*, werd met den eernaam de *Aziaat* bestempeld, en vertoonde bij zijn' triumpf 224 gouden kroonen, 234 vaandels en standaarden en 1,220 olifant-tanden. *Marcellus* werd *het zwaard van Rome* genoemd, en *Fabius* (de zammelaar) *het schild van Rome*, in de benardste tijden van het gemeenebest (c) Niet minder roem verwierven drie *Metellussen*, daar de eene *Q. Cecilius Metellus de Numidier*, een tweede de *Macedonier*, en een derde de *Creter* werd bijgenaamd. Ook *Paulus Emilius* verwierf, na de overwinning op *Perseus*, den eernaam: «de *Macedonier*» en *Mummius*, na de verwoesting van *Corinthe*, werd met den eernaam: «de *Acheër*» beloond.
7. Het *regt*, om het beste van den buit aan *Jupiter* te offeren, gelyk *Romulus*, *Cornelius Cossus* en *Marcellus*, na het dooden van den vijandelijken Koning of veldheer; de bijzondere buit der officieren en soldaten werd aan de deuren en voorportalen opgehangen, gelyk de *Batavieren* en *Germanen* de hoofden hunner gedoode vijanden aan de boomen voor hunne huizen ophingen, om daarmede, als bewijzen van dapperheid, te pronken.
8. *Landerijen*, ossen en andere uitdeelingen der veldheeren behoorden mede tot de belooningen der officieren en soldaten. Dus ontving *Valerius Corvus* van *Camillus* 20 ossen, met eene gouden kroon; dezelfde *Valerius* wees aan den beroemden *Decius* honderd ossen en eene gouden kroon toe; en de dappere *Horatius Cocles* verkreeg,

(c) Zelfs de eernaam *Cunctator* (Temporiseur, zammelaar) was veel beteekenend, daar hij de schrandere en doelmatige wijze van den Dictator *Fabius* aanduidt, om tegen den listigen *Hannibal* te oorlogen, gelyk de *Oostenrijksche Fabius*, *Daun*, tegen *Frederik II.*

behalve een standbeeld, een groot stuk lands, en eene aanzienlijke hoeveelheid koren; eene belooning, die door het volk ook aan den onverschrokkenen *Mulius Scævola*, werd toegekend, die in den oorlog tegen *Porsenna* den vijandelijken veldheer trachtte te dooden, en vrijwillig zijne rechterhand liet verbranden, om te toonen, dat de standvastige Romein smarten en dood wist te trotseren.

9. Ook *muntten*, *jaarlijksche feesten* en *spelen*, (gelyk de kapitolijsche, ter herinnering aan de bevrijding van het kapitol,) *tempels* en *altaren* verstrekten tot eene luisterrijke vereeuwiging van groote bedrijven. Doch ook in dit opzigt ging men maar al te dikwijls tot buitensporigheden over, en men huldigde zelfs de wreedste dwingelanden onder de Keizers, terwijl de dapperen meestal de slagtoffers van nijd en haat werden, gelyk een *Germanicus*, *Britannicus*, *Corbulo*, *Agricola* of *Belisarius*,
10. *Gedenkzuilen*, *naalden* en andere *gedenkteekenen* ter vereeuwiging van heldhaftige bedrijven, — Waren de piramiden en Obelisken der Egyptenaren en Assyriërs, als meesterstukken van bouw- en beeldhouwkunde, verheven, trotscher en oneindig kostbaarder dan die der Romeinen en der nieuwere volken, zij misten het schoone en groote *hoofdoel*, — *hulde aan de dapperheid* en *aan heldenbedrijven*, terwijl de Romeinsche, Fransche, Duit-sche en Nederlandsche gedenkzuilen, strekkende ter vereeuwiging van gedenkwaardige bedrijven en ter belooning van krijgsdeugden van allen aard, of ook ter herinnering aan schitterende zegeprelen of merkwaardige vredeverdragen, den stempel der ware grootheid dragen. Wij zullen nogtans hier slechts eenige der merkwaardigste Romeinsche gedenkzuilen aanstippen, terwijl wij noch van *Romulus*, noch van *Cæsar* zullen spreken, wie, ofschoon zij de verdrukkers van hun volk waren, een lage of huichelende Senaat door gedenkzuilen en goddelijke eerbewijzen hulde bewezen. Oneindig grooter was de waarde van:
- a. De *gedenkzuil* van *Duilius*, den Romeinschen admiraal, en *uitvinder der enterdreggen*, ter eere van zijnen eersten zeetriumpf, door deze uitvinding behaald, opgerigt. Deze kolom (colonne rostrale) van sneeuw wit Parisch marmer, met de voorstevens van schepen versierd, stond nog ten tijde van *Plinius* op de markt te Rome, werd in 1560 toevallig weder hervonden, en door de zorg van den kardinaal *Alexander Farneze* op het kapitol te Rome geplaatst. (Het vervolg hierna.)

## E R R A T A.

Van den MILITAIAREN SPECTATOR, N<sup>o</sup>. 31.

Bladz. 247, regel 4 staat: kruisen, lees kruinen.

“ “ “ 41 “ veranderd, “ verankerd.

“ 248, “ 18, “ aanval, “ aanvang.

In n<sup>o</sup>. 28 art. dubbelhaken, bladz. 220, 2 kolom, 19 regel, staat «het eerste proefschot achter eenig van 2½ lading, dat is met 0,44 Ned. pond moet zijn: «met 0,044 Ned. pond.»